

ภาคผนวก ข

ประมวลคำในพระบรมราโชวาท
ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑๖๒ กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง / Sufficiency Economy

.....ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะ
เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ หมายความว่า ถ้าทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของ
ประเทศก็จะพอ ความหมายของ**เศรษฐกิจพอเพียง**และทำได้
เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่
เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา :

๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

.....พูดถึง**เศรษฐกิจพอเพียง** และเป็นภาษาอังกฤษแล้ว
ก็ยังไม่เข้าใจ ไม่เข้าใจความหมายของ**เศรษฐกิจพอเพียง** ก็บอก
ไว้แล้วว่าถ้าไม่เข้าใจ จะอธิบายใหม่. ก็ได้อธิบายใหม่เมื่อปีที่แล้ว
ในวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ก็รู้สึกว่าได้อธิบายอย่างแจ่มแจ้ง
ยืดยาว ดูใครต่อใครก็พยักหน้าว่าเออดี ทำไปทำมาก็ถามกันว่า
จะทำอย่างไรสำหรับทำ**เศรษฐกิจพอเพียง**ของพระเจ้าอยู่หัว ก็มี
การสัมมนากัน มีรายการวิทยุ ผู้เชี่ยวชาญหลายคนถามกันไป
ถามกันมาว่า **เศรษฐกิจพอเพียง**ของพระเจ้าอยู่หัวนี้เป็นอย่างไร
บางคนก็บอกดีจริง จะทำให้ประเทศชาติรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ได้
จะทำอย่างโน้นอย่างนี้ บางคนก็คัดค้านบอกว่าไม่ดี

ไม่ใช่ว่าผู้ที่กล่าวว่า**เศรษฐกิจพอเพียง**เป็นคล้ายๆ ทฤษฎีที่
แต่งขึ้นมาใหม่ลอยๆ แล้วจะน้อยใจ ไม่น้อยใจ ดีใจ ดีใจที่ท่าน
ผู้ที่เป็นนักเศรษฐกิจ ผู้ที่เป็นอาจารย์เศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง
อุตสาหะเอ่ยถึงอ้างถึง**เศรษฐกิจพอเพียง**ของพระเจ้าอยู่หัว ถ้าเขา

ไม่เห็นว่ามีดี เขาก็จะไม่พูดเลย ถ้าพูดในทางดีเตียนพระเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ดี.....

คนหนึ่งเป็นต๋อเตอร်พูดว่า**เศรษฐกิจพอเพียง**นี่ภาษาอังกฤษ เขาจะว่าอย่างไร คั่นปากอยากจะพูด ที่จริงที่คั่นปากจะพูด เพราะว่าตอบแล้ว เช่นเดียวกับที่เห็นในทีวีในเวทีใหญ่ เขาถามโน่นถามนี่ เราผู้ดูก็รำคาญเพราะเขาตอบแล้ว เสร็จแล้วก็ถามใหม่ เมื่อตอบอีกก็บอกว่าทำไมพูด กลับมาพูดถึงรายการทีวี ในที่นี้เรา ฟังเขาถามว่า**เศรษฐกิจพอเพียง**จะแปลเป็นภาษาอังกฤษว่าอย่างไร ก็อยากจะตอบว่ามีแล้วในหนังสือ ไม่ใช่หนังสือตำราเศรษฐกิจ แต่ในหนังสือพระราชดำรัสที่อุตสาหมาปรับปรุงให้ฟังได้และแปลเป็น ภาษาอังกฤษ เพราะคนที่ฟังภาษาไทยบางที่ไม่เข้าใจภาษาไทย ต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษ จึงได้แปลเป็นภาษาอังกฤษและเห็นว่า **เศรษฐกิจพอเพียง** แปลว่า **Sufficiency Economy** โดยเขียน เป็นตัวหนาในหนังสือ

.....**Sufficiency Economy** นี่ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมี ได้อย่างไร เพราะว่าป็นทฤษฎีใหม่ เป็นตำราใหม่ ถ้ามีอยู่ใน ตำราก็หมายความว่าเราก่อป้มา เราลอกเขามา เราไม่ได้ลอก ไม่อยู่ในตำราเศรษฐกิจ เป็นเกียรติที่เขาพูดอย่างนี้ว่า **Sufficiency Economy** นั้น ไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะ คิดอะไรได้ จะถูกจะผิดก็ช่าง ถ้าเขาสนใจเขาก็จะสามารถที่จะไป ปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและ ของโลกพัฒนาดีขึ้น.

.....ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ก็มีเป็นชั้นๆ แต่จะบอกว่า

เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์นี้เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกันแลกเปลี่ยนกัน ก็ไม่ใช่พอเพียงแล้ว พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ คือให้สามารถที่จะดำรงงานได้

ฉะนั้นโครงการต่างๆ หรือเศรษฐกิจที่ใหญ่ ต้องมีความสอดคล้องกันดี ที่ไม่ใช่เหมือนทฤษฎีใหม่ ที่ใช้ที่ดินเพียง ๑๕ ไร่ และสามารถที่จะปลูกข้าวพอกิน กิจกรรมนี้ใหญ่กว่า แต่ก็ยังเป็น**เศรษฐกิจพอเพียง**เหมือนกัน คนไม่เข้าใจว่ากิจกรรมใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสักก็เป็น**เศรษฐกิจพอเพียง**เหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจาก**เศรษฐกิจพอเพียง** แต่ที่จริงแล้ว เป็น**เศรษฐกิจพอเพียง**เหมือนกัน.....

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

พอเพียง

อันนี้ก็เคยบอกว่า**ความพอเพียง**นี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกรอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมี**ความพอเพียง**พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจ ที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียก
ว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียงเลยรู้สึกว่าจะไม่
หรรษา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า **ผลิตให้พอเพียงได้**

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

เมืองไทยรอดเพราะโครงสร้างของประเทศ หรือนิสัยของ
ประชากรชาวไทย ประชากรนี้ หมายถึงประชาชนที่อยู่ในกรุง ประชา
ชนที่อยู่ในชนบท ประชาชนที่อยู่ชายทะเล ประชาชนที่อยู่
บนภูเขา ยังดี คนยังมีจิตใจที่กล้าคิด กล้าทำ ถ้าทำตามคุณสมบัติ
ของคน คือ คุณธรรมของคนหรือความดีของคน เมืองไทยสบาย
ไม่ต้องให้ต่างประเทศมาชุด แม้จะมีต่างประเทศมาชุด เขาก็ชุดให้
เรา เขาก็แบ่งให้เราด้วย เราก็แบ่งให้เขา นี่ก็เลยกลายเป็น
เศรษฐกิจพอเพียงแบบ เศษ ๑ ส่วน ๔ หรือมากกว่าเศษ ๑ ส่วน ๔
ด้วย**ความพอเพียง ที่แปลว่า พอประมาณ และมีเหตุมีผล** อันนี้ก็
กลับมาถึงที่เศรษฐกิจพอเพียง ก็เลยนึกว่าเป็นสิ่งที่น่าจะนำไปคิด

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

พอมีพอกิน/พออยู่พอกิน/พอประมาณ

ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วย
การสร้างพื้นฐาน คือ**ความมีกินมีใช้**ของประชาชนก่อนด้วยวิธี
การที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิด
ขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นที่สูงขึ้นตาม
ลำดับต่อไป

การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและ
ตั้งตัว ให้**มีความพอกินพอใช้**ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่ง
สำคัญอย่างยิ่งยวดเพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะ**เพียงพอที่จะพึ่ง
ตนเอง** ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไป
ได้โดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อย
เป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น
ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

ทั้งนี้ คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่า
เมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่**เราอยู่พอมีพอกิน**
และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย **พออยู่พอกิน** มี
ความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะ
ให้เมืองไทย**อยู่แบบพออยู่พอกิน** ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด
แต่ว่ามีความ**พออยู่พอกิน** มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศ
อื่นๆ ถ้าเรารักษาความ**พออยู่พอกิน**นี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้
.....ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิด และมีอิทธิพล มี
พลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวม
ให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขออย่า **พอควร พออยู่พอกิน มีความสงบ**
ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญ
วันเกิดที่ถาวรที่ จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๕ ธันวาคม ๒๕๑๗)

การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามี**เศรษฐกิจแบบ
พอมีพอกิน** แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ให้
มีพอเพียงกับตัวเอง

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า**เศรษฐกิจพอเพียง**นั่นเอง ถ้าแต่ละคน
พอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี.....มีความหมาย
กว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มี
ความหมายว่าพอมีพอกิน.....หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย
ไม่หรูหราได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้
มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ.....
คือคำว่า**พอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง** คนเราถ้าพอใน
ความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียน
คนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความ
คิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง
ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก
อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้
พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง
ปฏิบัติตนก็พอเพียงแปลว่า **ความพอประมาณและความมี
เหตุผล**

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

.....**เศรษฐกิจพอเพียง**นั้น เขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน
หมายความว่าให้พอเพียงในหมู่บ้าน หรือในท้องถิ่นให้สามารถที่
จะมีพอกิน เริ่มด้วย**พอมีพอกิน** พอมีพอกินนี้ ได้พูดมาหลายปี
สิบกว่าปีมาแล้ว ให้พอมีพอกิน แต่ว่าพอมีพอกินนี้เป็นเพียงเริ่ม
ต้นของเศรษฐกิจ เมื่อปีที่แล้วบอกว่าถ้าพอมีพอกิน คือพอมีพ
อกินของตัวเองนั้น ไม่ใช่**เศรษฐกิจพอเพียง** เป็น**เศรษฐกิจสมัยหิน**
สมัยหินนั้นเป็น**เศรษฐกิจพอเพียง**เหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆ
พัฒนาขึ้นมา ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยระหว่างหมู่บ้าน
หรือระหว่างจะเรียกว่าอำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องม
ีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียง จึงบอกว่าถ้ามี**เศรษฐกิจพอเพียง**
เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะพอแล้ว จะใช้ได้ สมมติว่าเตี๋ยนี้ไฟดับ
ถ้าไม่มี**เศรษฐกิจพอเพียง** เวลาไฟดับ ไฟฟ้านครหลวง หรือไฟฟ้า
ฝ่ายผลิตเขาดับหมด จะพังหมด จะทำอย่างไร ที่ที่ต้องใช้ไฟฟ้าก็
ต้องแยไป

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

เหตุผล / เหตุ / ผล

ข้าพเจ้าอยากให้ทุกคนคำนึงถึงกฎแห่ง**เหตุผล** ว่า**ผล**ที่เกิดขึ้น
เพราะ**เหตุ** คือ การกระทำและ**ผล**นั้นจะเป็นผลดีหรือผลเสีย ก็
เพราะกระทำให้ดีหรือให้เสีย ดังนั้นการที่จะทำงานใดให้บรรลุผล
ที่พึงประสงค์ จะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมก่อนเป็นเบื้องต้น
แล้วลงมือกระทำตามหลัก**เหตุผล**ด้วยความตั้งใจจริงและด้วย
ความสุจริต งานของแต่ละคนจึงจะเป็นผลดี และเชื่อได้ว่า ผลงาน

ของแต่ละคนจะประมวลกัน เป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมือง
ได้ตั้งปรารภ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๓)

การวางแผนโครงการใดๆ ที่จะให้ได้**ผล**สมบูรณ์ จะต้องอาศัย
เหตุผล ที่หนักแน่นเป็นพื้นฐาน ต้องจัดวางรูปขึ้นด้วยความ
ละเอียดรอบคอบ แล้วต้องดำเนินการอย่างจริงจังโดยขะมักเขม้น
ข้อสำคัญที่ควรคำนึงถึงอย่างยิ่งนั้น ได้แก่ความจริงที่ว่า การ
ทำงานใหญ่ๆ ทุกอย่างต้องการเวลามาก กว่าที่จะสำเร็จ ผู้ที่
ริเริ่มโครงการอาจไม่ทันทำให้สำเร็จโดยตลอดด้วยตนเองก็ได้ ต้อง
มีผู้อื่นรับทำต่อไป ดังนั้น ไม่ควรยกเอาเรื่องใครเป็นผู้เริ่มงาน ใคร
เป็นผู้รับช่วงงาน ขึ้นเป็นข้อสำคัญนัก จะต้องถือ**ผล**สำเร็จที่จะเกิด
จากงาน เป็นใหญ่ยิ่งกว่าสิ่งอื่น

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยศิลปากร: ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๔

ผู้เป็นบัณฑิตจะต้องเชื่อมั่นและยืนหยัดใน**เหตุผล**และความดี
ถ้าทุกคนมีความมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อความวิปริตผันผวนของสังคม
ช่วยกันปลูกฝังความรู้ ความคิด ความมี**เหตุผล** ให้เกิดมีในอนุชน
สังคมของเราก็จะเข้าสู่การอยู่ดีขึ้นเป็นลำดับ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา: ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔)

.....พูดกันว่าให้พิจารณา**เหตุผล**ให้ดีนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง
ก็คือให้พิจารณาการกระทำหรือกรรมของตนให้ดีนั่นเอง คนเรา

โดยมากมักจะเห็นว่า อนาคตจะเป็นอย่างไร เราทราบไม่ได้ แต่ที่จริง
เราย่อมจะทราบได้บ้างเหมือนกัน เพราะอนาคตก็คือผลของการ
กระทำในปัจจุบัน ถ้าปัจจุบันทำดี อนาคตก็ไม่ควรจะตกต่ำ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๘ กรกฎาคม ๒๕๑๙)

ความรู้ / สติ/ สุจริต/วิทยาการ

ผู้ที่ควรแก่นามว่า “บัณฑิต” นั้น นอกจาก**ความรู้**ความสามารถแล้ว
ยังต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจสูง มีศีลมีธรรม มี**สติ**สัมปชัญญะ อดทน
อดกลั้น ประพฤติแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควร วางตนให้สมเกียรติ เป็น
ผู้ที่ควรแก่การนับถือเป็นแบบอย่าง

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๔)

ในการประกอบการทำงานนั้น ถ้าท่านจะถือว่าบัดนี้ท่านเป็น
บัณฑิตมีปริญญาบัตรแล้ว ควรจะต้องได้รับความไว้วางใจ และ
เชื่อถือโดยทันทีดังนี้ ก็เป็นความคิดที่ผิด ที่ถูกนั้นท่านจะต้อง
ลงมือทำงาน ใช้**ความรู้**ที่ได้มาให้เป็นประโยชน์แก่การงาน แสดง
ความสามารถเสียก่อน ในการนี้ท่านจงพิจารณาถึงสิ่งที่ดีควร
และไม่ควร และมีใจหนักแน่น**สุจริต**อดทนมีความอดุสาหะ
หมั่นเพียรในการงาน และรักษาระเบียบวินัยเป็นบรรทัดฐาน เพื่อ
ได้มาซึ่งความเชื่อถือและไว้วางใจ และเมื่อนั้นแหละค่าของ
ปริญญาบัตร จึงจะบังเกิดขึ้น

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๖)

อหนึ่ง ข้าพเจ้าขอเตือนว่า แม้ท่านจะได้เรียนสำเร็จตามหลักสูตรจนได้ปริญญาแล้วก็ดี ขอให้เข้าใจว่านี่เป็นเพียงขั้นต้นของการศึกษาเท่านั้น ท่านจงพยายามศึกษาและฝึกฝนตนเองต่อไป เพราะสรรพวิทยาการด้านสาขาวิทยาศาสตร์ทั้งหลายนั้น การทดลองค้นคว้าช่วยให้ได้**ความรู้**ใหม่ๆ ขึ้นมาอยู่เสมอ ถ้าท่านไม่ศึกษาเพิ่มเติมไว้ ต่อไปไม่ช้าท่านก็จะล้าสมัย

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ :๙ กรกฎาคม ๒๕๑๖)

.....ในการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีนั้น นอกจากต้องใช้**ความรู้** ความสามารถแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีจิตใจสูง มีศีลธรรม มี**สติ**สัมปชัญญะ ประพฤติตนแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควร วางตนให้สมเกียรติ เป็นผู้ควรแก่การนับถือ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ : ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๑๘)

.....ผู้มีความสามารถ คือ ทำหน้าที่ใดก็ให้งานนั้นสำเร็จดังความมุ่งหมาย ท่านจะต้องเป็นผู้มีน้ำใจหนักแน่น ใช้ความพิจารณาด้วยเหตุผล.....ท่านจะต้องเป็นตัวของท่านเองใช้**วิทยาการ**ที่ได้ร่ำเรียนมาเลือกปฏิบัติแต่ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมคือประเทศชาติเสมอไป

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย :๔ กรกฎาคม ๒๕๐๐)

คนเรานั้นจะว่าไปก็เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย แต่มีการแตกต่างกันหลายประการ ประการที่สำคัญที่สุดก็คือ **ความรู้**...เป็นสิ่งที่สำคัญที่คนจะต้องนำไปใช้ในทางที่ชอบ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๓ กรกฎาคม ๒๕๐๑)

ขอให้บัณฑิตใหม่ระลึกไว้ว่า วิชา**ความรู้**ที่มีอยู่กับตัวนั้นจะเกิดประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อรู้จักประสานงาน คือรู้จักติดต่อกับผู้อื่น กับบัณฑิตด้วยกัน กับผู้ที่ทำงานอยู่ก่อน และช่วยเหลือผู้ที่จะมา ภายหลังด้วย ก็จะช่วยให้สามารถทำงานด้วยกันได้โดยราบรื่น บังเกิดผลดีแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม.....

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๒ กรกฎาคม ๒๕๐๗)

วิชา**ความรู้**นั้น ถ้าใช้ในทางดีด้วย**ความรู้**เท่ากันก็จะช่วย ป้องกันประเทศชาติให้พ้นภัยอันตรายจากศัตรู และสามารถช่วย การพัฒนาบ้านเมืองให้ทันกับความเจริญของโลกในปัจจุบันได้ แต่ถ้าใช้ด้วยความหลงแล้ว ก็จะเป็นอันตรายแก่ตัวเอง และแก่ ชาติบ้านเมืองอย่างร้ายกาจที่สุด จึงขอให้บัณฑิตทุกคนสังวรระวัง ไว้ในการใช้ที่จะออกไปประกอบภาระงานต่อไปในกาลข้างหน้า...

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: ๒๐ สิงหาคม ๒๕๐๗)

ความรู้นั้นเป็นหลักของการงาน ผู้ที่จะทำงานอย่างใดจำต้องมี**ความรู้**ในเรื่องนั้นก่อนเป็นเบื้องต้น ส่วนความคิดเป็นเครื่อง ช่วย**ความรู้** คือ ช่วยให้ใช้**ความรู้**ได้ถูกต้อง เช่น จะใช้อย่างไร ที่ไหน

เมื่อใด เมื่อมี**ความรู้**สำหรับงาน มีความคิดสำหรับพิจารณาใช้
ความรู้ให้ถูกต้องแล้ว ย่อมทำงานได้ผลสมบูรณ์ดี ยากที่จะผิดพลาด
ความรู้กับความคิดจึงไม่ควรแยกจากกัน....

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

และอนุปริญญาบัตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๘ กรกฎาคม ๒๕๐๘)

ท่านทั้งหลายที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันแห่งนี้ เป็นผู้ที่เชื่อ
ได้ว่ามี**ความรู้**ความสามารถสูง จึงเป็นที่หวังของคนไทยทั้งชาติ
รวมทั้งของข้าพเจ้าด้วย ที่จะได้อาศัย**ความรู้**ความคิด สติปัญญา
และความสามารถ ในอันที่จะนำพาประเทศชาติให้ก้าวไปสู่ความ
มั่นคง และความสมบูรณ์พูนสุข

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๓)

เมื่อมี**ความรู้**ความคิดอยู่ ควรจะนำมาเชื่อมโยงกันเข้าให้
พร้อมเพรียง ประสมประสานปรับปรุง**ความรู้**ความคิดนั้นด้วย
ความคิดพิจารณาแล้วนำออกใช้ให้ได้ผล จุดใดเสื่อม ก็แก้ไข
เปลี่ยนแปลงที่จุดนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจะดีขึ้นเป็นลำดับ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: ๔ สิงหาคม ๒๕๑๔)

ความคิดริเริ่มจะเกิดขึ้นเองโดยไม่อาศัยรากฐาน**ความรู้**เดิม
ไม่ได้เป็นอันขาด

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน: ๓๐ มิถุนายน ๒๕๑๙)

ให้นำเอา**ความรู้**ความสามารถที่มีอยู่ ออกไปใช้ปฏิบัติงาน
ด้านการศึกษาให้เกิดประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองจริงๆ ด้วยความ
จุดประสงค์ที่จะสั่งสอนถ่ายทอด**ความรู้**ความฉลาดในทางที่ถูก ที่
สร้างสรรค์แก่เยาวชนให้อนุชนรุ่นหลังสามารถสร้างตน สร้าง
ส่วนรวมให้มั่นคงและตั้งตัวได้ด้วยความจริงใจและก้าวหน้า

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา : ๔ กันยายน ๒๕๑๘)

...การสร้างความรู้พื้นฐานทางวิชาการให้แก่นักศึกษา ให้ได้
เรียนรู้ลักษณะ กลไก ตลอดจนวิวัฒนาการ คือความเปลี่ยนแปลง
ของแต่ละวิชาโดยแจ่มแจ้งทั่วถึงนั้น จะเป็นพื้นฐานที่มั่นคง
สำหรับการปฏิบัติงาน คือจะช่วยให้สามารถนำวิชาการไปใช้โดย
ถูกต้องเหมาะสมกับงาน กับปัญหา สถานการณ์ และความจำเป็น
ทำให้บรรลุผลอันพึงประสงค์ได้เต็มที่

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: ๓ ตุลาคม ๒๕๑๘)

การที่บัณฑิตจะใช้**ความรู้**ความสามารถของตัวกระทำการงาน
ใดๆ ในภายหน้า จะต้องทำความคิดจิตใจของตนเองให้เที่ยงตรง
พ้นจากอำนาจอคติเสียเป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงนำความคิดที่เที่ยง
ตรงนั้นมาพิจารณาการกระทำของตนเอง ด้วยหลักเหตุผลให้
ถูกต้อง และด้วยความเพียรพยายามอันไม่ขาดสาย ความสำเร็จ
ความเจริญก้าวหน้า และอนาคตที่แจ่มใสจึงจะมาถึงท่านได้สม
ตามที่ตั้งใจปรารถนา

(พระบรมราชาบาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๙)

ความบังคับตนเองนั้นเกิดขึ้นได้จากความรู้สึกได้ว่าจะไร
เป็นอะไร หรือเรียกสั้นๆว่า สติ กล่าวคือ ก่อนที่บุคคลจะทำ จะ
พูด หรือแม้แต่จะคิดเรื่องต่างๆ สติหรือความรู้สึกได้นั้นจะ
ทำให้หยุดคิด ว่าสิ่งที่ทำนั้นผิดชอบชั่วดีอย่างไร จะมีผล
เสียหายหรือจะเป็นประโยชน์อย่างไรต่อไปในระยะยาว เมื่อ
บุคคลคิดได้ ก็จะสามารถตัดสินใจการกระทำของตนได้ถูกต้อง และ
จะกระทำแต่เฉพาะสิ่งที่สุจริตที่มีประโยชน์อันยั่งยืน ไม่กระทำสิ่ง
ที่จะเป็นความผิดพลาดทั้งแก่ตนและส่วนรวม ความมีสตินั้น
จะช่วยให้สามารถศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างละเอียดประณีต
คือเมื่อจะศึกษาสิ่งใดก็จะพิจารณากลับกรองสิ่งที่มีใช้ความถูกต้อง
แท้จริงออกเสียก่อน เพื่อให้ได้มาแต่เนื้อแท้ที่ปราศจากโทษ
บัณฑิตทั้งปวงผู้หวังความมั่นคงปลอดภัยทั้งของตนของชาติบ้าน
เมือง เมื่อจะทำการงานใดๆ ที่สำคัญควรอย่างยิ่งที่จะหยุด
คิดสักหนอยก่อนทุกครั้ง แล้วท่านจะไม่ต้องประสบกับความผิด
หวังและผิดพลาดในชีวิต

(พระบรมราชาบาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง : ๗ กรกฎาคม ๒๕๒๐)

การสร้างความสำเร็จในกิจการงานทุกอย่าง ทุกระดับ รวมทั้ง
ความสำเร็จในชีวิตของแต่ละคนด้วยนั้น ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ
ประกอบกันถึงสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง คือ **ความรู้**และความชำนาญ
ชำนาญทางวิชาการ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานหรือเป็นเครื่องมือปฏิบัติ
งานแท้ๆ ส่วนที่สอง คือความละเอียดถี่ถ้วน ความตั้งใจ

และความอุตสาหะพยายาม ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ทำการได้
ไม่ผิดพลาดบกพร่องและสำเร็จลุล่วงได้ตลอด ไม่ทิ้งช่วงว่าง
เสียกลางคัน ส่วนที่สามนั้น ได้แก่ **สติ** ระลึกรู้ตัว และปัญญา
ความรู้ ชัด หรือความเฉลียวฉลาดที่จะหยุดคิดพิจารณากิจที่จะทำ
คำที่จะพูดทุกอย่าง ให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงตรง
ตามกระบวนการของเหตุผล ซึ่งจะช่วยให้ดำเนินชีวิตและการงาน
ไปในทางเจริญ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง : ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๐)

รอบคอบ

อย่าทะนงตัวว่าวิเศษกว่าผู้อื่น อย่าอวดเก่งเกินไป จะทำการ
สิ่งใดจงไตร่ตรองให้ **รอบคอบ**.....

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๕)

การให้การศึกษาที่สมบูรณ์มิใช่ของง่าย เพราะเป็นงานที่
ละเอียดซับซ้อนและกว้างขวางมาก จะต้องใช้ความรอบรู้ ความ
สังเกตจดจำ และความฉลาด **รอบคอบ** อย่างมาก ทั้งต้องมีความเสีย
สละ อดทน มีความเพียรอย่างแรงกล้าด้วยจึงจะกระทำให้
สำเร็จได้

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา : ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๕)

แต่คนที่มีการศึกษา ที่เรียกว่าเป็นผู้มีปัญญา ควรจะสามารถ
วินิจฉัยได้ว่าแก้ไขอะไรอย่างไร ข้อสำคัญควรจะต้อง**รอบคอบ**และ
ระมัดระวัง ที่จะพิจารณาเรื่องต่างๆ ให้กระจ่างแจ้งทุกแง่ทุกมุม
แล้วจัดการให้ถูกต้อง ถูกขั้นตอน ถูกเหตุผล ข้อที่พึงระมัดระวัง
อย่างยิ่งคือ การแก้ปัญหาโดยรีบเร่งด่วน

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ : ๒๘ สิงหาคม ๒๕๑๘)

ฉะนั้นการที่จะทำโครงการอะไร จะต้องทำด้วยความ**รอบคอบ**
และอย่าตาโตเกินไป คือบางคนเห็นว่ามีโอกาสที่จะทำโครงการ
อย่างโน้นอย่างนี้ และได้นึกถึงว่าปัจจัยต่างๆ ไม่ครบ ปัจจัย
หนึ่งคือขนาดของโรงงาน หรือเครื่องจักรที่สามารถที่จะปฏิบัติได้
แต่ข้อสำคัญที่สุดคือวัตถุดิบ ถ้าไม่สามารถที่จะให้ค่าตอบแทนวัตถุดิบ
แก่เกษตรกร เกษตรกรก็จะไม่ผลิต ยิ่งถ้าวัตถุดิบสำหรับใช้ใน
โรงงานนั้น เป็นวัตถุดิบที่ต้องนำมาจากระยะไกลหรือนำเข้าก็
จะยิ่งยาก เพราะว่าวัตถุดิบที่นำเข้านั้นราคายิ่งแพง

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๕ ธันวาคม ๒๕๔๐)

ระมัดระวัง

ความเคร่งครัดหมายถึง**ความระมัดระวัง**มั่นคง ที่จะปฏิบัติ
การให้เที่ยงตรงครบถ้วนตามแบบแผนและหลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้
แบบแผนและหลักเกณฑ์นั้น ย่อมต้องมีเหตุผลเป็นพื้นฐาน และ
เหตุผลที่จะทำให้พื้นฐานมั่นคงไม่สั่นสะเทือนได้ ก็ต้องเป็น

เหตุผลตามความจริงแท้ ที่ได้พิสูจน์เห็นจริงแล้วด้วยความละเอียดรอบคอบ ปราศจากความลำเอียง และความหลงผิดตามอารมณ์

(พระบรมราชาโฆวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๐)

ที่เกิดมีวิกฤตการณ์ขึ้นมา ก็เพราะว่าขยายการผลิตมากเกินไป และไม่มีใครซื้อ เพราะไม่มีใครมีเงินพอที่จะซื้อ....ต้องถอยหลังเข้าคลอง จะต้องอยู่อย่าง**ระมัดระวัง** และต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือใช้เครื่องมืออะไรที่ไม่หรูหรา แต่ก็อย่างไกรก็ตาม มีความจำเป็นที่จะต้องถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป ถ้าไม่ทำอย่างที่ว่านี้ ก็จะแก้ไขวิกฤตการณ์นี้ยาก

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

คุณธรรม

สิ่งใดที่เห็นว่าถูกต้องแล้ว ท่านจะต้องทำ เพราะถ้าไม่ทำ ก็จะทำให้เกิดความท้อถอย ทำให้มีคนทำงานจริงน้อยลง งานทุกอย่าง**คุณธรรม**ทุกอย่าง จะเสื่อมทรามลงจนหมดสิ้น เมื่อท่านกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ก็จะเป็นตัวอย่าง ชักนำผู้มีความรู้สติปัญญาทั้งหลายให้มีความกล้าใจและความเข้มแข็งที่จะปฏิบัติเช่นเดียวกัน

(พระบรมราชาโฆวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๔)

ความยั้งคิด/อดทน/อดกลั้น/ขันติ

ขอให้ทุกคนจงดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ โดยอาศัยวิชา
ความรู้ที่ได้รับมาประกอบด้วยความยั้งคิดซึ่งใจ และศีลธรรมอันดี
งามเพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและของประเทศชาติ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: ๑๘ กันยายน ๒๕๐๔)

ความอดทนหรืออดกลั้นคือขันติ ซึ่งทุกคนรู้จักดีและมีอยู่ใน
ตัวแล้ว **ขันติ** นั้นเมื่อนำมาใช้ในเรื่องการปฏิบัติงาน มองดูเผินๆ
มักพาให้เห็นว่าเป็นเครื่องถ่วงความก้าวหน้า เพราะทำให้เกิดการ
หยุดชะงัก เป็นเหตุให้งานไม่สำเร็จ หรือสำเร็จช้าลง แต่ถ้า
พิจารณาลึกลงไปให้ถูกให้ถ้วนแล้ว จะไม่เป็นดังนั้นเลย ความรู้จัก
อดทน และ**อดกลั้น** ไม่ยอมตัวยอมใจให้วู่วามไปตามเหตุการณ์
ตามอคติ และตามอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจนั้นทำให้เกิดมี
การ**ยั้งคิด** และธรรมดาคณะเรา เมื่อ**ยั้งคิด** ได้แล้ว ย่อมมีโอกาสที่
จะพิจารณาเรื่องที่ท่าคำที่พูด ทบทวนดูใหม่ได้อีกคำรบหนึ่ง
การพิจารณาทบทวนเรื่องใดๆ ใหม่ ย่อมจะช่วยให้มองเห็น
ละเอียดชัดเจนขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจอันกระจ่างสว่างไสว

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: ๑๔ กันยายน ๒๕๑๖)